

УДК 159.9

**Psychological factors of educational socialization of children with
autistic spectrum disorders**

**Психологічні чинники освітньої соціалізації дітей з розладами
аутистичного спектру**

Zakhozha Iryna, 3rd-year PhD student, Department of Developmental Psychology, Faculty of Psychology, Taras Shevchenko National University of Kyiv

Захожа Ірина, аспірантка 3-го року навчання Київського національного університету імені Тараса Шевченка, факультету психології, кафедри психології розвитку

ORCID: 0000-0003-2162-1001

IrenaZ@ukr.net

Center for Psychological Support of Children and Parents “POCHATOK”,
83a Y. Zdanovska St., Kyiv, Ukraine

Центр психологічної підтримки дітей та батьків «ПОЧАТОК», вул.
Ю.Здановської, 83-а, м. Київ, 03148

Abstract

The relevance of the study is due to the importance of studying the psychological factors of educational socialization of children with autism spectrum disorders. In connection with the increase in diagnosed cases of autism and the awareness of society that the full development and adaptation of such children requires not only individual work, but also social changes. The study used the standardized methodology of the International Autism Diagnostic Methodology (Ados II). As a result of the study of the deficit of non-verbal communicative behavior, it was found that children do not look their parents in the eye when they ask them about something, do not pay attention to adults, do not show emotions and do not understand the manifestations of emotions of

people around them. It was determined that children with autism do not know how to correctly fulfill the requests of adults, show inattention and lack of ability to imitate the actions of adults. It was established that children do not direct their speech to other people during communication, use phrases and words stereotypically. We explain these results by referring to the theory of intentions. We conclude that the study of nonverbal communicative behavior deficits showed that most of the children studied show signs of autism during communication: they rarely look into the eyes; rarely understand the facial expressions of other people; sometimes do not turn around when adults address them; often use the adult's hand as a tool to get an object; often use simple gestures to attract the attention of adults. The study of autism in children showed that most of the children studied are at risk and show a tendency to autism. The analysis of autism in children showed that, according to the studied modules, which include: communication and interaction, phrasal and fluent speech, the indicator "autism" prevails in the studied children.

Keywords: *autism spectrum disorders, children, nonverbal communication.*

Анотація

Актуальність дослідження обумовлена важливістю вивчення психологічних чинників освітньої соціалізації дітей з розладами аутистичного спектру. У зв'язку зі зростанням діагностованих випадків аутизму та усвідомленням суспільства, що повноцінний розвиток та адаптація таких дітей потребує не лише індивідуальної роботи, а й суспільних змін. У дослідженні використані стандартизовану методичку Міжнародна методика діагностики аутизму (Ados II). В результаті дослідження дефіциту невербальної комунікативної поведінки констатовано, що діти не дивляться в очі батькам, коли ті в них запитують про щось, не звертають увагу на дорослих, не проявляють емоцій та не розуміють прояви емоцій оточуючих людей. Визначено, що діти з аутизмом не вміють правильно виконувати прохання дорослих, проявляють

неуважність та відсутність вміння наслідувати дії дорослих. Встановлено, що діти під час спілкування не спрямовують своє мовлення до інших людей, стереотипно використовують фрази та слова. Ми пояснюємо дані результати посилаючись на теорію намірів. Ми робимо висновки, що вивчення дефіциту невербальної комунікативної поведінки показало, що у більшості досліджуваних дітей під час спілкування проявляють ознаки аутизму: рідко дивляться в очі; рідко розуміють міміку інших людей; іноді не обертаються, коли дорослі до них звертаються; часто використовують руку дорослих в якості інструменту, щоб дістати предмет; часто використовують прості жести, щоб привернути увагу дорослих. Дослідження аутизму у дітей показало, що у більшість досліджуваних дітей перебувають у групі ризику та проявляють схильність до аутизму. Аналіз аутизму у дітей показав, що за досліджуваними модулями, які включають: комунікацію та спілкування, фразову та біглу мову у досліджуваних дітей переважає показник «аутизм».

Ключові слова: *розлади аутистичного спектру, діти, невербальна комунікація.*

Вступ

Актуальність дослідження зумовлена зростанням кількості діагностованих випадків розладів аутистичного спектру (РАС) серед дітей та необхідністю комплексного підходу до їх освітньої соціалізації. Соціалізація забезпечує засвоєння соціальних норм, формування поведінкових моделей і розвиток комунікативних навичок, які дозволяють дитині взаємодіяти з соціумом. У випадку дітей з аутизмом цей процес ускладнений через труднощі у вербальній та невербальній комунікації, порушення емоційної регуляції та специфіку когнітивного сприймання. Освітнє середовище, у свою чергу, відіграє ключову роль у соціалізації, оскільки формує не лише академічні, а й соціальні компетентності.

Наукова новизна дослідження полягає в розширенні уявлень про психологічні аспекти, що впливають на освітню соціалізацію дітей з РАС, через емпіричне вивчення проявів аутичної поведінки в контексті освітньої взаємодії. У роботі реалізовано діагностичний підхід до оцінювання схильності до аутизму за допомогою стандартизованих психодіагностичних інструментів, що дозволяє окреслити межі соціального функціонування дітей з РАС.

Метою дослідження є вивчення проявів аутизму у дітей з розладами аутистичного спектру та виявлення особливостей, що впливають на процес їх освітньої соціалізації.

Завдання дослідження:

1. Провести опитування батьків дітей з розладами аутистичного спектру з метою виявлення аутистичних проявів у поведінці дитини.
2. Визначити ступінь схильності дітей до аутичних проявів на основі якісного аналізу даних.
3. Провести психодіагностичне обстеження за допомогою стандартизованої методики.

Методологія

Характеристика вибірки. Загальна кількість учасників дослідження становила 60 дітей з розладами аутистичного спектру (РАС) віком від 6 до 12 років. У вибірку входили 42 хлопчики та 18 дівчат. Відбір здійснювався з урахуванням офіційного діагнозу, підтвердженого клінічними даними, та за згодою батьків або законних представників.

Метод дослідження. Відповідно до мети дослідження для оцінки рівня аутичних проявів використовувалась Міжнародна методика діагностики аутизму (ADOS II). Методика дозволяє комплексно оцінити комунікативні, соціальні та поведінкові характеристики дитини через структуровану і напівструктуровану взаємодію з дослідником.

Процедура дослідження. Емпіричне дослідження включало одноразове індивідуальне обстеження кожної дитини за модулями

методики ADOS II, відповідно до її мовного розвитку та віку. Діагностика проводилась фахівцями, які пройшли підготовку щодо роботи з даною методикою, у спеціально облаштованому середовищі. Усі діти обстежувались за тими модулями, які відповідали їх рівню мовлення: «Комунікація та спілкування», «Фразове мовлення», «Бігле мовлення».

Результати дослідження подавалися у відсотковому співвідношенні, відповідно до категорій: «аутизм», «аутичний спектр», «поза спектром».

Результати

Соціалізація дітей із розладами аутистичного спектру в Україні, як і в багатьох інших країнах, може бути викликом, але існують різні ініціативи та зусилля для підтримки їх інтеграції в суспільство.

В Україні існують інклюзивні освітні програми, які спрямовані на інтеграцію дітей із РАС у шкільне середовище разом із нормотиповими дітьми. Однак доступ до таких програм може бути нерівномірним у різних регіонах країни.

У деяких містах України діють спеціалізовані центри та організації, які надають підтримку дітям з РАС та їх сім'ям. Ці центри можуть пропонувати різні види терапії, освітні програми та соціальні заходи. Існують державні та неурядові організації, які займаються проблемами дітей з РАС та їх сімей. Вони можуть надавати інформацію, консультації, підтримку в оформленні прав та отримання необхідних послуг (Олексюк, Павелко, 2022).

Розлади аутичного спектру (РАС) – це набір неврологічних розвинених розладів, які проявляються в ранньому дитинстві та характеризуються деякими загальними рисами, такими як порушення комунікації, соціального взаємозв'язку, а також обмеженими інтересами та поведінкою, що повторюється.

Дитячий, або класичний, аутизм, – це один із розладів аутичного спектру (РАС). Він проявляється в ранньому дитинстві, зазвичай до трьох

років, і характеризується рядом симптомів, включаючи обмежені та повторювані інтереси, порушення у спілкуванні та соціальній взаємодії, а також ряд поведінкових особливостей.

Згідно з МКХ-10, аутистичні синдроми введені в підрозділ «Загальні розлади розвитку» розділу «Порушення психологічного розвитку». Їх класифіковано:

F84 Загальні розлади розвитку.

F84.0 Дитячий аутизм.

F84.1 Атиповий аутизм. (Класифікатор МКХ-10 (ICD-10)
(Класифікатор МКХ-10 (ICD-10)).

П. Кріссі розглядає особливості навчання дітей з аутизмом. Навчання дитини з аутизмом вимагає особливого підходу та розуміння її індивідуальних потреб. Важливо забезпечити структуроване та передбачуване середовище, щоб допомогти почуватися більш комфортно та впевнено. Використання візуальних засобів, таких як: піктограми, діаграми, розклад, може допомогти дитині краще розуміти інформацію та інструкції (Crissey, 2009).

Від організації інклюзивного освітнього простору залежить успішність соціалізації дітей та підлітків з РАС (Klopota, Klopota, 2023).

Толерантне ставлення до дітей з РАС є важливою умовою успіху інклюзивної освіти (Miliutina, 2023).

Соціалізація дітей з аутизмом значною мірою залежить від багатьох чинників, включаючи їх індивідуальні потреби, навколишнє середовище, освітню підтримку та інші аспекти.

В освітній соціалізації дітей із розладами аутистичного спектру важливу роль відіграють кілька ключових аспектів:

- Індивідуальні особливості та рівні розвитку – у дітей з РАС різні рівні розвитку когнітивних та соціальних навичок. Деякі можуть виявляти високі здібності в одній сфері, але відчувати труднощі в іншій. Тому освітні

програми мають бути індивідуалізовані, щоб враховувати унікальні потреби кожної дитини.

- Підтримка з боку педагогів та фахівців – успішна соціалізація залежить від того, наскільки добре вчителі та фахівці (логопеди, психологи, поведінкові терапевти) розуміють особливості РАС.

- Створення структурованого навчального середовища – діти з РАС краще сприймають інформацію та легше адаптуються в упорядкованому та передбачуваному середовищі. Чіткий розпорядок, наочні схеми та проста структура занять допомагають знизити рівень тривожності та покращити успішність.

- Розвиток комунікативних навичок – однією з головних перешкод для соціалізації дітей з РАС є труднощі у спілкуванні. Програми, створені задля розвитку вербальних і невербальних навичок спілкування, грають значної ролі у тому інтеграції.

- Підтримка з боку сім'ї та соціального оточення – успіх соціальної адаптації дітей з РАС залежить і від залучення батьків. Сімейні консультації, навчальні програми для батьків та залучення їх до навчального процесу допомагають дитині легше інтегруватися до соціуму.

- Використання технологій та адаптивних методик – діти з РАС краще реагують на візуальні, а не вербальні стимули. Технології (планшети та навчальні програми) можуть допомогти підвищити залученість, покращити академічні результати та розвинути соціальні навички (Давиденко, 2018).

А. І. Руденок, І. Є. Ільницька вважають, що взаємодія між дитиною з розладом аутистичного спектру та її батьками є ключовим чинником для успішного розвитку та адаптації. Батьки можуть підтримувати соціалізацію дитини з РАС, організовуючи ігри та зустрічі з іншими дітьми, участь у громадських заходах та клубах, а також підтримуючи розвиток соціальних навичок у різних ситуаціях (Руденок, Ільницька, 2022).

Особистість педагога відіграє важливу роль у роботі з аутистами і може вплинути на ефективність навчання та соціалізації дітей. Педагог

повинен проявляти емпатію та розуміння до особливостей та потреб кожної дитини з розладом аутистичного спектру. Здатність бачити світ через їх очі та розуміти унікальну перспективу допомагає створити довірчі відносини та ефективну взаємодію. Педагог повинен розвивати свої навички та знання про роботу з дітьми з РАС (Давиденко, 2018)

Таблиця 1

Виявлення аутизму у дітей за модулями методики ADOS II

Модуль	Категорія результату	% дітей (n = 60)
Модуль 1: Комунікація та спілкування	Аутизм	78,3
	Аутичний спектр	13,3
	Поза спектром	8,4
Модуль 2: Фразове мовлення	Аутизм	81,7
	Аутичний спектр	8,3
	Поза спектром	10,0
Модуль 3: Бігле мовлення	Аутизм	83,3
	Аутичний спектр	7,5
	Поза спектром	9,2

Вивчення аутизму у дітей за модулем 1 «Комунікація та спілкування» показало, що у більшості досліджуваних переважає показник «аутизм» (78,3%). Діти під час спілкування не спрямовують мовлення до співрозмовника, уникають зорового контакту, використовують повторювані фрази та слова. Жестикуляція та міміка мають обмежений характер, часто застосовуються у стереотипній формі або без зв'язку з контекстом комунікації.

У частини дітей (13,3%) виявлено ознаки, які відповідають категорії «аутичний спектр». У цих випадках фіксується прагнення до контакту з дорослим або однолітком, збережена реакція на міміку та інтонацію, наявні спроби використання жестів для вираження бажань. При цьому мовлення залишається ригідним, з обмеженою кількістю тем і фраз.

Показник «поза спектром» зафіксовано у 8,4% дітей. У цих випадках спостерігається вільне використання мовленнєвих засобів у міжособистісній взаємодії, адекватна інтонаційна структура мовлення, реакція на комунікативні сигнали оточення, а також відсутність стереотипії в мовних зворотах.

Вивчення аутизму у дітей за модулем 2 «Фразове мовлення» показало, що у більшості досліджуваних виявлено показник «аутизм» (81,7%). У цих дітей спостерігається відсутність самостійних мовленнєвих висловлювань, відсутність реакції на звертання дорослого, труднощі з побудовою речень. Під час сюжетно-рольової гри не використовуються символічні дії з іграшками, відсутня спонтанна ініціатива до діалогу. Діти не здатні сформулювати власну думку, не вступають у діалог без прямого стимулу, під час взаємодії з дорослими демонструють пасивну поведінку. Частими є повторювані дії, жести або фрази. Під час демонстраційних завдань діти не використовують тіло як засіб вираження, а під час вільної гри шукають підтримки дорослого, уникаючи самостійної активності.

У 8,3% досліджуваних дітей зафіксовано рівень «аутичний спектр». У цих випадках мовлення фрагментарне, реакція на ім'я може бути присутня у формі короткого зорового контакту або зупинки дії. Спостерігається часткове використання іграшок у символічному сенсі. Під час гри діти іноді ініціюють взаємодію або реагують на пропозиції дорослого. Будова речень залишається простою, переважають ситуативні висловлювання. Під час демонстраційних завдань зафіксовано часткове включення жестів або рухів тіла.

У 10% дітей зафіксовано показник «поза спектром». Ці діти демонструють вміння будувати логічно пов'язані фрази, активно використовують спонтанне мовлення у грі та побутових ситуаціях. У поведінці присутня ініціатива, реакція на інструкції дорослого є швидкою та адекватною. Діти використовують іграшки в уявних іграх, здатні до взаємодії на рівні діалогу, підтримують тему розмови. У вільній грі

виявляють самостійність, здатні до простого переказу, опису дій або почуттів. Під час інтерпретації образів і завдань застосовують творчий підхід і гнучкість мислення.

Вивчення аутизму у дітей за модулем 3 «Бігле мовлення» засвідчило, що у більшості досліджуваних виявлено показник «аутизм» (83,3%). У цих дітей спостерігається виражена труднощі в організації мовлення, обмеженість тем для розповіді, відсутність ініціативи у комунікації. Під час ігор діти не пропонують сюжетів, не вступають у рольову взаємодію з дорослим, не демонструють прагнення до символічного моделювання. Відтворення дій за допомогою жестів або міміки є спорадичним або взагалі відсутнє. Спонтанне мовлення розвинене фрагментарно, переважають повторювані висловлювання, складне речення майже не використовується. При зверненні до понять соціального досвіду – «дружба», «шлюб», «самотність» – діти демонструють поверхове або зовсім нечітке уявлення, не здатні сформулювати зміст цих понять. Розповідь чи творче завдання викликає труднощі, у більшості випадків спроби залишаються незавершеними.

У 7,5% дітей визначено рівень «аутичний спектр». У цій частині вибірки спостерігається часткова здатність до сюжетної гри, спроби ініціювати взаємодію в межах знайомого сценарію, використання окремих жестів чи символічних дій. Мовлення побудоване на простих фразах, зустрічається ситуативний опис подій або предметів. Діти можуть висловити базові емоції словами, але не завжди можуть адекватно передати їх невербально.

У 9,2% досліджуваних виявлено показник «поза спектром». Ці діти демонструють сформованість навичок побудови зв'язного мовлення, здатність до переказу оповідання, участь у діалозі, вміння ставити та відповідати на запитання. У сюжетно-рольовій грі спостерігається активна участь, прояв ініціативи, готовність до співпраці з дорослим. Жести, міміка та інтонації використовуються адекватно до ситуації. При обговоренні

понять, пов'язаних із соціальними відносинами, діти виявляють обізнаність і вміння дати визначення або приклад.

Дискусія

Головним результатом проведеного дослідження стало виявлення специфічних проявів аутизму у дітей з розладами аутистичного спектру на рівні комунікації, мовлення та соціальної взаємодії. Отримані дані засвідчили, що переважна більшість дітей мають діагностичні ознаки аутизму відповідно до критеріїв, передбачених методикою ADOS II. У трьох досліджуваних модулях («Комунікація та спілкування», «Фразове мовлення», «Бігле мовлення») найвищу питому вагу складає категорія «аутизм», що вказує на стабільно виражені труднощі в комунікативній поведінці, спонтанному мовленні, емоційному відгуку та символічній діяльності.

Водночас у частини вибірки зафіксовано рівні «аутичного спектру» та «поза спектром», що свідчить про варіативність проявів і наявність у деяких дітей окремих збережених або компенсованих комунікативних і соціальних функцій. Такі результати підтверджують доцільність індивідуального підходу у побудові освітніх програм для дітей з РАС.

Інтерпретація отриманих даних ґрунтується на положеннях теорії намірів, згідно з якою характерні для аутизму відхилення у поведінці зумовлені порушенням здатності до менталізації, тобто до розуміння намірів, емоцій і переконань інших людей (White, 2012). Комунікативна ригідність, порушення зорового контакту, обмежене використання жестів та емоційних сигналів у мовленні можуть розглядатись як наслідок цієї базової дисфункції.

Результати дослідження дозволяють переорієнтувати подальші запитання у площину підтримки соціалізації дітей з РАС через розвиток їхніх комунікативних навичок, а саме: «Як особливості мовлення та

взаємодії дітей з аутичного спектру впливають на їх здатність інтегруватися в соціальне середовище?»).

Висновки

1. Вивчення дефіциту невербальної комунікативної поведінки показало, що у більшості дітей з РАС під час спілкування фіксуються ознаки аутизму: рідко дивляться в очі; не розуміють міміку інших людей; іноді не обертаються, коли до них звертаються; використовують руку дорослого як інструмент для досягнення мети; часто застосовують прості жести для привернення уваги.
2. Дослідження за допомогою методики ADOS II засвідчило, що значна частина вибірки дітей перебуває у групі ризику за критеріями аутизму та демонструє виражену схильність до аутичних форм поведінки.
3. Аналіз результатів за модулями ADOS II – «Комунікація та спілкування», «Фразове мовлення» та «Бігле мовлення» – вказав на переважання діагностичних показників у межах категорії «аутизм», що підтверджує глибину порушень комунікативної поведінки, мовленнєвого розвитку та емоційної взаємодії у більшості дітей.

Перспективами подальших досліджень є розробка та впровадження спеціальних занять, спрямованих на розвиток соціальних навичок і комунікативної активності; виявлення індивідуальних інтересів дитини; створення програм підтримки самовираження, заснованих на вивченні сильних сторін і потреб кожного учасника з РАС.

Фінансування

Дослідження проведено за рахунок власних коштів автора без залучення зовнішнього фінансування.

Подяка

Дослідження здійснено за підтримки навчально-методичних ресурсів закладу, на базі якого проводилась робота.

Конфлікт інтересів

Автор заявляє про відсутність конфлікту інтересів.

Залученість AI

При підготовці статті інструменти ШІ не були використані.

References

Bazyma, N. V. (2015). *Teoretychne vyvchennia problematyky autyzmu [Theoretical study of the problem of autism]*. Aktualni problemy pedahohiky, psykholohii ta profesiinoi osvity – *Current Issues in Pedagogy, Psychology and Vocational Education*, (1), 51–56. [In Ukrainian].

Boiko, V. O. (2012). *Inklyuzyvna osvita: do pytannia vyznachennia poniattia ta osoblyvostei yii zaprovadzhennia [Inclusive education: On defining the concept and implementation specifics]*. Psykholoho-pedahohichni nauky: Naukovi zapysky Nizhynskoho derzhavnoho universytetu imeni Mykoly Hoholia – *Psychological and Pedagogical Sciences: Scientific Notes of Mykola Gogol Nizhyn State University*, (4), 7–11. [In Ukrainian].

Boldyrieva, V. E. (2012). *Intehratsiia ta inkliuziia yak osnovni modeli navchannia ditei z osoblyvymy osvitnimy potrebamy [Integration and inclusion as key models of teaching children with special educational needs]*. Aktualni problemy navchannia ta vykhovannia liudei z osoblyvymy potrebamy – *Current Problems of Education and Upbringing of People with Special Needs*, 9(11), 10–17. [In Ukrainian].

Halamanzhuk, L., & Chopik, O. (2020). *Osoblyvosti indyvidualnoho pidkhodu do uchniv z rozladamy spektru autyzmu v umovakh inklyuzyvnoi osvity [Peculiarities of individual approach to students with ASD in inclusive education settings]*. Visnyk Kamianets-Podilskoho natsionalnoho universytetu imeni Ivana Ohienka – *Bulletin of Kamianets-Podilskyyi National University*, 18, 17–24. <https://doi.org/10.32626/2309-8082.2020-18.17-24> [In Ukrainian].

Hladun, T. O. (2015). *Rozvytok sotsialnosti ditei z rozladamy autychnoho spektru: sotsialno-pedahohichniyi dyskurs problemy [Development of sociality in children with ASD: A socio-pedagogical discourse]*. Pedahohichni nauky: teoriia,

istoriia, innovatsiini tekhnolohii – *Pedagogical Sciences: Theory, History, Innovative Technologies*, 8(52), 294–300. [In Ukrainian].

Davydenko, H. V. (Ed.). (2018). *Inklyuzyvne navchannia: osnovni pryntsyipy ta diievi tekhnolohii [Inclusive education: Basic principles and effective technologies]*. Vinnytsia: Nova Knyha. [In Ukrainian].

Iniutina, O. V., & Lysenko, I. P. (2023). *Pojasnennia stanu autyzmu ditiam iz rozladamy autystychnoho spektra: pidkhid, shcho vidpovidaie rozvytku [Explaining the autistic condition to children with ASD: A developmentally appropriate approach]*. *Habitus*, (49), 110–115. <https://doi.org/10.32782/2663-5208.2023.49.19> [In Ukrainian].

Klasifikator MKhKh-10 (ICD-10). (n.d.). *Mizhnarodna klasyfikatsiia khvorob 10-ho perehliadu [International Classification of Diseases 10th Revision]*. Retrieved from <https://sutura.org.ua/mkh10/> [In Ukrainian].

Klopota, O., & Klopota, Y. (2023). *Interaktyvna oriientatsiia pidlitkiv v perspektyvi inklyuzyvnoho osvithnoho prostoru [Interactive orientation of adolescents in the perspective of inclusive education]*. *Socialization & Human Development: International Scientific Journal*, 5(1), 70–76. <https://doi.org/10.37096/SHDISJ-23-1.1-0010> [In Ukrainian].

Konopatska, O. (2021). *Naukovo-metodychnyi suprovid navchannia, vykhovannia ta sotsializatsii ditei zi spektrum autystychnykh porushen [Scientific and methodological support for the education, upbringing, and socialization of children with ASD]*. *Zhytomyrshchyna pedahohichna – Zhytomyr Pedagogical Region*, 4(24), 1–9. [In Ukrainian].

Miliutina, K. (2023). *Tolerantnist yak umova uspikhu inklyuzyvnoi osvity [Tolerance as a condition for the success of inclusive education]*. *Socialization & Human Development: International Scientific Journal*, 5(2), 70–77. <https://doi.org/10.37096/SHDISJ-23-1.2-0009> [In Ukrainian].

Oleksiuk, V. R., & Pavelko, O. P. (2022). *Osoblyvosti rozvytku ta psykhhokorektsii piznavalnoi sfery ditei z RAS [Peculiarities of development and psychocorrection of the cognitive sphere in children with ASD]*. *Vcheni zapysky*

TNU imeni V. I. Vernadskoho – Scientific Notes of V. I. Vernadsky Taurida National University, 33(72), 124–129. [In Ukrainian].

Rudenok, A. I., & Ilnytska, I. Ye. (2022). *Osoblyvosti stosunkiv v sim'iakh z ditmy z rozladamy autystychnoho spektra [Peculiarities of relationships in families with children with autism spectrum disorders]*. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu – Scientific Bulletin of Uzhhorod National University*, (3), 71–75. [In Ukrainian].

Crissey, P. (2009). *Teaching communication skills to children with autism*. Self-published. [In English].

White, S. (2012). *The I Hypothesis: Taking another('s) perspective on executive dysfunction in autism*. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 1, 114–121. [In English].

Ця робота ліцензується відповідно до Creative Commons Attribution 4.0 International License.

Авторське право (c) 2025 Zakhozha Iryna Захожжа Ірина

Отримано: 27.08.2025

Відрецензовано: 26.09.2025

Опубліковано: 30.09.2025

DOI: <https://doi.org/10.31108/3.2025.9.2.11>